

Rabab ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Rabab in Southeast Asia

เกษร เอมโอด (Kason Amod)

วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Sukhothai College of Dramatic Arts Bunditpatanasilpa

E-mail: kasonamod18@gmail.com

Received: July 26, 2022, Revised: October 14, 2022, Accepted: December 3, 2022

บทคัดย่อ

การศึกษา เรื่อง Rabab ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและการแพร่กระจายของราบบ (Rabab) ซึ่งเป็นพิณชนิดหนึ่ง ราบบ (Rabab) ได้แพร่กระจายไปทั่วเอเชียตะวันตก เอเชียกลาง เอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ราบบ (Rabab) มีลักษณะหลากหลาย อาจมีต้นกำเนิดในอัฟกานิสถาน (จักรวรรดิ กาสนาวิเยห์มีศูนย์กลางอยู่ที่กาสนีที่ตั้งอยู่ในอัฟกานิสถานปัจจุบัน) ปรากฏในทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย และเป็นที่ยอมรับประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 23 สำหรับราบบ (Rabab) ได้เข้ามาสู่ดนตรีฮินดูสถานในรูปแบบของ ซาโรด (Sarod) ในอัฟกานิสถาน ราบบ (Rabab) เป็นเครื่องดนตรีที่มีความโดดเด่นในภูมิภาคนี้ เช่นเดียวกับปากีสถาน และแคชเมียร์ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปรากฏหลักฐานว่ามีพิณลูท (Lute) ลักษณะคล้ายคลึงกันกับราบบ (Rabab) ของประเทศอินเดีย เกิดในยุคสมัยที่ใกล้เคียงกัน คือในช่วงราชวงศ์โมริยะและราชวงศ์คุปตะเป็นช่วงที่มีความเคลื่อนไหวในด้านการเมืองการปกครอง การค้าขาย และศาสนาจึงเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแพร่กระจายทาง ศิลปวัฒนธรรม โดยพบที่ประเทศไทย ประเทศเวียดนาม และประเทศอินโดนีเซีย สำหรับประเทศไทยปรากฏหลักฐาน ประติมากรรมปูนปั้นรูปนักดนตรีตีพิณในบริเวณภาคกลางที่เมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี ที่พิพิธภัณฑสถาน ประเทศเวียดนาม และที่มหาสุปโปโรบูร์หรือบุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย

คำสำคัญ: Rabab เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การแพร่กระจาย

Abstract

The study of Rabab in Southeast Asia aimed to study the background and spreading of Rabab. Rabab was a type of musical instrument widely performed throughout Western Asia, Central Asia, South Asia, and Southeast Asia. Rabab was characterized by a wide variety. It might have originated in Afghanistan (Kasnawiya Empire centered on Ghazni where is located in present-day Afghanistan) that appears in northwestern India and it was accepted around the mid-18th century. Rabab has arrived in Hindustani music as a Sarod. In Afghanistan, rabab was the dominant instrument in the region as well as Pakistan and Kashmir. In Southeast Asia, there was evidence that the lute is similar to the Indian Rabab originated in a near era. That is, during the Moriya and Gupta dynasties, there was a period of movement in politics, administration, trade, and religion, thus causing the spreading

of art and culture found in Thailand, Vietnam and Indonesia. There was evidence of a stucco sculpture depicting musicians playing the lutes in the central region at the ancient city of Khu Bua, Ratchaburi, in Thailand, at the Cham Museum in Vietnam and at the stupa of Borobudur Temple in Indonesia.

Keywords: Rabab, Southeast Asia, Spreading

บทนำ

เอเชีย เป็นทวีปที่มีพื้นที่ ๑ กว้างใหญ่ที่สุดในโลก มีผู้คนมากมายหลากหลายเผ่าพันธุ์ ทำให้ทวีปเอเชียมีความเจริญทางอารยธรรม เป็นแหล่งอารยธรรมที่มีความสำคัญและที่เก่าแก่ของโลก ได้แก่ อารยธรรมลุ่มแม่น้ำเมโสโปเตเมีย ในเอเชียกลาง อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ ในเอเชียใต้ และอารยธรรมลุ่มแม่น้ำฮวงโห ในเอเชียตะวันออก ความเจริญและวิทยาการทั้งหลายที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบันล้วนมีรากฐานมาจากอารยธรรมในสมัยโบราณแทบทั้งสิ้น

อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ หรือวัฒนธรรมหะหรับาและโมเฮนโซ-ทาโร แม่น้ำสินธุเป็นแม่น้ำที่มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาหิมาลัย “หะหรับา” เป็นชื่อหมู่บ้านซึ่งอยู่ใกล้กับบริเวณสถานที่ขุดพบซากเมืองโบราณเก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดีย “โมเฮนโซ-ทาโร” เป็นเมืองที่อยู่ในประเทศปากีสถานในปัจจุบัน ซึ่งประเทศปากีสถานในอดีตเป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินเดีย ดังนั้นแหล่งอารยธรรมเริ่มแรกของอินเดียจึงอยู่บริเวณดินแดนภาคตะวันตกของอินเดีย และเนื่องด้วยลุ่มแม่น้ำสินธุเป็นบริเวณที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำกสิกรรมจึงทำให้มีผู้คนมากมายอาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำสินธุเกิดอารยธรรมที่หลากหลายมายาวนาน เป็นอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งของโลก มีอิทธิพลต่ออารยธรรมอื่น ๆ โดยเฉพาะอารยธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พิณเป็นร่องรอยด้านดนตรีของอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุด้านดนตรีที่ปรากฏให้เห็นอยู่ตามโบราณสถานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พิน เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในประเภทเครื่องสาย มีกะโหลกเสียง ใช้นิ้วมือหรือไม้ตีดสายให้สายสั่นสะเทือนเกิดเสียงขึ้น ในคัมภีร์สังคีตรัตนการของท่าน ศารุกเทเพเรียกเครื่องดนตรีประเภทมีสายสำหรับดีด สี นีว่า ตตะ (ธนิต อยู่โพธิ์, 2498, น. 7) นักวิชาการหลายคนสันนิษฐานว่า พิน เป็นเครื่องดนตรีที่แพร่กระจายมาจากอินเดียสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และลักษณะพิณที่ปรากฏตามโบราณสถานสำคัญ ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น มีลักษณะใกล้เคียงกันกับพิณที่ปรากฏในโบราณสถานของอินเดีย

ประวัติความเป็นมาของ ราบับ (Rabab)

ราบับ (Rabab) เป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง ราบับ (Rabab) ในประเทศทางอาหรับและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะหมายถึงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี (ขอลักษณะแบบของประเทศมาเลเซียหรือซอสามสายของไทย) แต่ ราบับ (Rabab) ของประเทศทางเอเชียใต้ คือ พินชนิดหนึ่ง ซึ่ง Allyn Mimer ได้กล่าวไว้ดังนี้

“ราบับ (Rabab) คือ เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง เครื่องดนตรีที่ชื่อว่า ราบับ (Rabab) ที่เก่าแก่ที่สุดที่มีการกล่าวถึงพบโดยชาวนา ในศตวรรษที่ 10 (พุทธศตวรรษที่ 15) ตำราอาหรับได้อธิบายแสดงว่ามันเป็นเครื่องดนตรีประเภทซอ (Farmer 1978- : 101-3) มีชื่อเรียกทับศัพท์ว่า rubab, rebab, rubob และอื่น ๆ อีกมากมาย แพร่กระจายไปทั่วเอเชียตะวันตก เอเชียกลาง เอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในโลกอาหรับและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทุกวันนี้ปรากฏโดดเด่นในรูปแบบเครื่องดนตรีประเภทซอ สำหรับแอฟริกาเหนือรูปแบบของ ราบับ (Rabab) เป็นเครื่องดนตรีประเภทซอที่มีลักษณะเป็นคอสั้น เป็นไปได้ที่มันเป็นวงศ์ตระกูลที่สัมพันธ์กับซารังกี (Sarangi) ที่อินเดีย ซึ่งสัมพันธ์กันระหว่างซารังกี (Sarangi) และ ราบับ (Rabab)” (Mimer, 1997, P. 61)

ภาพที่ 1 ซารังกี (Sarangi) จาก ดนตรีอินเดีย (น. 53), โดย เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, 2548, กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์ จำกัด.

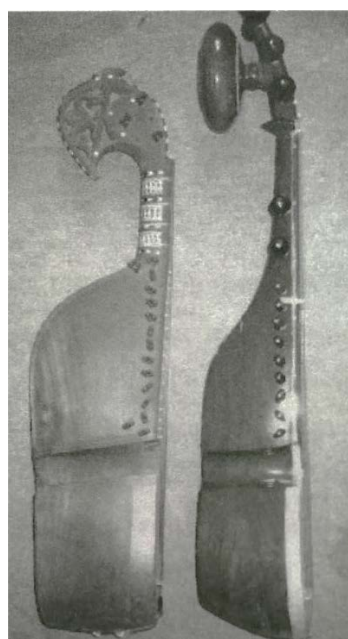
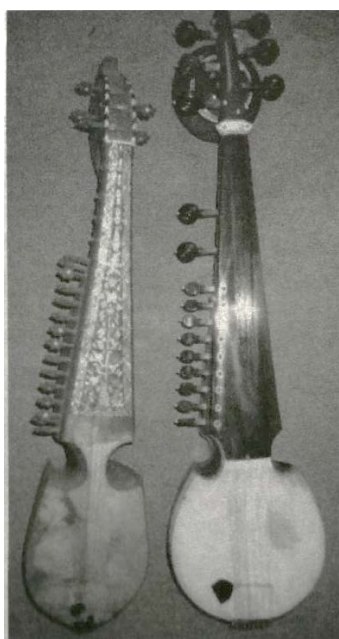

ภาพที่ 2 ซอเรบับ (Rebab) ประเทศมาเลเซีย จาก ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 23 (น. 39) โดย พูนพิศ อมาตยกุล, 2535, กรุงเทพฯ: พี.เอ. สัฟวิง จำกัด.

ภาพที่ 3 ซอสามสายประเทศไทย Adapted from “The Traditional Music of Thailand” by D. Morton, 1976, Oakland, CA: University of California Press, p. 101.

สันนิษฐานกันว่า ราบับ (Rabab) เกิดจากการแพร่กระจายของประเทศมุสลิม ได้แก่ ประเทศอัฟกานิสถาน ราบับ (Rabab) เป็นเครื่องดนตรีประจำชาติของประเทศอัฟกานิสถาน เป็นพิณชนิดหนึ่ง แพร่กระจายมาในประเทศไทย อินเดียแล้วพัฒนามาเป็นซาร์โอด (Sarod) ซึ่ง Allyn Mimer ได้กล่าวไว้ดังนี้

ภาพที่ 4 ด้านหน้า ราบับ (Rabab) ของอัฟกานิสถาน ภาพที่ 5 ด้านข้าง ราบับ (Rabab) ของอัฟกานิสถาน (ซ้ายมือ) และ ซาร์โอด (Sarod) ของอินเดีย (ขวามือ) (ซ้ายมือ) และ ซาร์โอด (Sarod) ของอินเดีย (ขวามือ)

From “The Transformation of Sarod Gharana: Transmitting Musical Property in Hindustani Music.” by M. Tamori, 2008, SENRI ETHNOLOGICAL STUDIES, 71, p. 169.

Rabab ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปรากฏหลักฐานว่ามีพิณลูท (Lute) ลักษณะคล้ายคลึงกันกับราบับ (Rabab) ของประเทศอินเดีย ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย เนื่องจากประเทศอินเดียมีความโดดเด่นในเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, 2535, น. 61-62) ซึ่งมีหลักฐานที่อาจสันนิษฐานได้ว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รับแบบอย่างพิณลูท (Lute) มาจากอินเดีย พิณที่ปรากฏในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับราบับ (Rabab) ของประเทศอินเดียที่ปรากฏอยู่บริเวณฐานเสาของถ้ำชันทาประติมากรรมศิลปะสมัยคุปตะสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ตั้งแต่ศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสต์ศักราช (พุทธศตวรรษที่ 3) เป็นวิหารของพุทธศาสนาในโพรงถ้ำที่เกิดจากการสลักหินแกรนิตในเทือกเขาวิญชัย (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2558, น. 178-179)

ภาพที่ 6 พิณลูท (Lute) ที่ถ้ำอชันตา (อังกฤษ: Ajanta Caves) เมืองเออร์ังกาบาด รัฐมหาราษฏระ
By tripadvisor, 2017, Available from <https://shorturl.asia/5LcQj>

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปรากฏหลักฐานประติมากรรมปูนปั้นพิณลูท (Lute) ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับราบับ (Rabab) ที่ประเทศไทย ประเทศเวียดนาม และประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

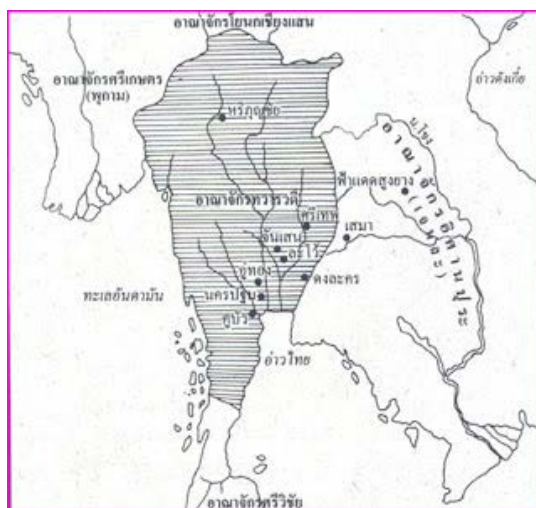
1.ประเทศไทย

ร่องรอยพิณ ราบับ (Rabab) ที่ปรากฏในประเทศไทยพบที่เจดีย์หมายเลข 10 เมืองคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 เป็นรูปปูนปั้นนักร้องประกอบด้วยผู้บรรเลงพิณน้ำเต้า 1 คน นักร้อง ทำท่าทางคล้ายกำลังจะขับลำนำ 1 คน ดัดพิณห้าสาย 1 คน ตีฉิ่ง 1 คน และตีกรับ 1 คน แต่ละนางเกล้าผมทรงสูงเป็นมวย ใส่ตุ้มหู ห่มสไบและนั่งพับเพียบเรียบร้อยเหมือนกับจะเป็นชาววังมากกว่าชาวบ้าน (วัลภา ขวัญยืนและคณะ, 2535, น. 33)

ภาพที่ 7 ภาพปูนปั้น เมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี

ซึ่งภาพปูนปั้นนั้นปรากฏเครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายกับ ราบับ (Rabab) นักวิชาการเรียกพินชนิดนี้ว่า “พินห้าสาย” นักโบราณคดีได้กล่าวว่ารูปปั้นนักดนตรี เป็นศิลปะที่เหมือนกับศิลปะสมัยคุปตะ ซึ่งเมืองโบราณคูบัวเป็นเมืองทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย เป็นเมืองที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำแม่กลองและมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเมืองท่าทางการค้าของอารยธรรมทวารวดีในสมัยโบราณ มีพื้นที่ติดต่อกับทะเลสามารถติดต่อกับต่างชาติได้ทำให้ชุมชนทวารวดีในเมืองโบราณคูบัวได้รับอิทธิพลคติความเชื่อจากอินเดีย ดังเห็นได้จากร่องรอยโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ยังคงปรากฏหลักฐานคติความเชื่อที่มาจากอินเดียในสมัยทวารวดีปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เข้ามามีบทบาทต่อสังคมในสมัยทวารวดีแต่กลับไม่ชัดเจนหรือกว้างขวางเท่ากับพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท พระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดีเผยแพร่มาจากแหล่งต่าง ๆ หลายแห่ง ได้แก่ ลุ่มน้ำกฤษณา-โคธาวารี (อินเดียภาคใต้) อินเดียภาคตะวันออก อินเดียภาคเหนือ อินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และลังกา (กรมการศาสนา, 2558, น. 18)

ภาพที่ 8 แผนที่แสดงอาณาจักรทวารวดีและเมืองคูบัว

โดย เจริญญาปณ์และเงินตราโบราณ, 2555, สืบค้นจาก <http://skyline2526.blogspot.com/2012/12/12-16.html>

2. ประเทศเวียดนาม

อีกหนึ่งดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่พบร่องรอยของพินลักษณะเดียวกับ Rabab คือ อาณาจักรจามปา หรือหลินยี่ ปรากฏประติมากรรมรูปนักพรตตีพิณที่พิพิธภัณฑ์ประติมากรรม “จาม” เมืองดานัง ประเทศเวียดนาม

ภาพที่ 9 ภาพสลักคนตีพิณที่พิพิธภัณฑ์จาม ประเทศเวียดนาม

อาณาจักรจามปาเป็นอาณาจักรของชาวจาม สืบเชื้อสายมาจากชาวมลายู-โพลินีเซียน ได้แก่ พวกชาว และหมู่เกาะอินโดนีเซีย มลายู จาม ฯลฯ มีหลักแหล่งตามชายฝั่งและหมู่เกาะทางตอนใต้ของอุษาคเนย์ รวมทั้งมอเก็นหรือ “ชาวเล” และ “เงาะ” (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2549, น. 93) อาณาจักรจามปาดั้งอยู่บริเวณตอนกลางถึงตอนใต้ของประเทศเวียดนาม ปรากฏในช่วงพุทธศตวรรษ 7-23 ด้วยอาณาจักรจามปาเป็นอาณาจักรที่ติดกับทะเล ชาวจามจึงเป็นชาวทะเลมีความสามารถในการเดินเรือ และเป็นชาตินักรบ แต่เดิมอาณาจักรจามปาอยู่ภายใต้อำนาจของจีน แต่ด้วยความที่เป็นชาตินักรบจามปาจึงรบชนะจีน รบกับพวกญวนจนญวนต้องขอความช่วยเหลือจากจีน หรือแม้แต่นายังได้ยึดครองเมืองพระนครในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 อีกด้วย และยังรบกับชาวอยู่เป็นประจำ ประวัติศาสตร์ของอาณาจักรจามปาจึงกล่าวถึงเรื่องของการสู้รบเป็นส่วนใหญ่

ด้านศิลปะจามเป็นศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเป็นการผสมผสานของศิลปะอินเดีย ศิลปะขอม ศิลปะอินโดนีเซีย และศิลปะจีน โดยผ่านทางศิลปะเวียดนามเข้ามาผสมด้วย (สุภัทรดิศ ดิสกุล, 2553, น. 194) ศ. ยอร์ช เซเดส์ ได้กล่าวถึงการแพร่อารยธรรมอินเดียมายังอาณาจักรจามปาว่า ได้รับมาโดยตรงทางทะเลหรือจะได้รับการมาทางบก โดยผ่านทางเพื่อนบ้านทางทิศตะวันตกหรือทางทิศใต้ซึ่งน่าจะได้รับการอารยธรรมอินเดียมาก่อน แต่ก็ยังเป็นเรื่องที่ยังตอบได้ยาก เนื่องจากมีการพบพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ซึ่งเป็นอิทธิพลสมัยอมราวดีผสมกับคุปตะ สันนิษฐานว่าหล่อขึ้นในระหว่างพุทธศตวรรษ 9-10 ซึ่งอาจมาจากประเทศอินเดียหรือลังกา พุทธศาสนาเข้ามารุ่งเรืองในอาณาจักรจามปาในช่วงปลายพุทธศตวรรษ 14 แต่ถึงแม้พระพุทธศาสนาจะเข้ามาเจริญรุ่งเรือง แต่อาณาจักรจามปาก็จะมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์เสียมากกว่า (อาณัติ อนันตภาค, 2558, น. 70-71)

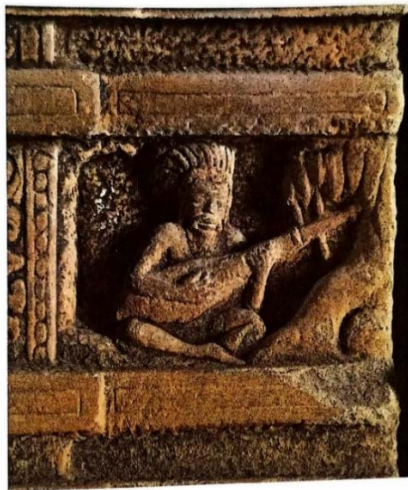
ภาพ 10 แผนที่แสดงอาณาจักรจามปา

จาก หนังสือประวัติศาสตร์เวียดนาม (น. 67) โดย อาณัติ อนันตภาค, 2558, กรุงเทพฯ: วิชั่น พรีเมส.

ศิลปะของอาณาจักรจามปาถูกรวบรวมไว้ที่ “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ” ที่เมืองดานัง ประเทศเวียดนาม สถานที่เก็บรักษาและแสดงวัตถุสิ่งของเกี่ยวกับราชอาณาจักรจามปาที่ค้นพบตามพระปรารักษ์และกำแพงของชาวจาม เป็นชิ้นส่วนทางสถาปัตยกรรมของวัด Saiva ซึ่งสร้างจากหินทรายเป็นแท่นจำนวน 15 ก้อนมาต่อกัน (สูญหายไปสองก้อน) ลักษณะเป็นแท่นบูชาที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษ 1278 (31/2 CE) โดยกษัตริย์ Vikrantavarman (พระเจ้าวิกรานตวรมัน) (Maxwell 2001:442; Dhar 2559: 33 บันทึก 15) นอกจากนั้นปรากฏแท่นหินในประติมากรรมจามที่ใช้แสดงกิจวัตรประจำวันของปราชญ์นักพรตปฏิบัติธรรม ปฏิบัติสมาธิ เทศนา สันทนา การแสดงออก เล่นเครื่องดนตรี รักษาโรค และอื่น ๆ ภาพนี้เป็นภาพชีวิตของนักปราชญ์แห่งโรงเรียนปศุปาตาแห่งการสารภาพบาป

มีแท่นประติมากรรม ปรากฏภาพนักพรตที่มีหนวดเคราจำนวนมากและนั่งไขว่ห้าง มีผมถักเปียเป็นมวยทรงสูง เขากำลังเล่นเครื่องดนตรีสามสายคล้ายกับกับ pipa (พิพา) ทางตอนใต้ของจีน เครื่องดนตรีชิ้นนี้น่าจะมีการนำเข้ามา โดยเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางการค้าและวัฒนธรรมในช่วงกลางและหลังราชวงศ์ถัง (618-907) (Wade 2009 : 221-65) (อ้างอิงใน Trần,K.P., Võ,V.T. and P.D. Sharrock, 2018, pp. 136-143)

Fig. 12f Playing the pipa
(three-stringed musical instrument).

The ascetic with heavy moustache and beard sits cross-legged, his hair braided into a high bun. He is playing a three-stringed musical instrument similar to the *pipa* (琵琶) of southern China. Probably this instrument was imported as part of the extensive commercial and cultural relationships between the countries during and after the Tang Dynasty (618-907). (Wade 2009: 221-65).

ภาพที่ 11 นักพรตตีพิณ

ภาพที่ 12 คำบรรยายภาพนักพรตตีพิณ

Adapted from “Vibrancy in Stone - Masterpieces of the DaNang Museum of Cham Sculpture” by Trần Kỳ Phương, Võ Văn Thắng and Peter D. Sharrock, 2018, Thailand, Sirivatana Interprint Public Co., Ltd, p. 143.

เมื่อย้อนกลับมาศึกษาเรื่อง “ผีผา” ทำให้พบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผีผาว่าเป็นพิณที่มีสัญชาติอินเดีย เป็นเครื่องดนตรีที่พัฒนาถึงขีดสูงสุดในสมัยราชวงศ์ถัง บันทึกทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า ผีผาดำตรงเป็นเครื่องดนตรีกลุ่มผีผา (คือเครื่องดนตรีจำพวกพิณ) ชนิดแรกที่เกิดขึ้นในประเทศจีน ในสมัยฉินและฮั่นมีเครื่องดนตรีชื่อ “ฉินอันจื่อ” เป็นเครื่องตีด้ามตรง กล้องเสียงกลม กล้องเสียงหน้าหลังซึ่งด้วยหนังเป็นเครื่องตีที่พัฒนามาจากปลายสมัยฉิน “หรววน” เป็นเครื่องตีด้ามตรง กล้องเสียงทรงกลม มีสี่สาย บรรเลงโดยอุ้มไว้ในอ้อมกอด ตั้งตรง ด้วยเหตุที่มีวิธีการตีที่คล้ายคลึงกัน ในยุคนั้นจึงเรียกชื่ออย่างเดียวกัน ซึ่งปัจจุบันคือเครื่องตีชนิดหนึ่งชื่อ หรววน

ในสมัยหนานเป๋ย เส้นทางสายไหมนับเป็นเส้นทางการติดต่อ ถ่ายทอดทางการค้าและการหลั่งไหลถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สำคัญ ผีผาดำมอของอินเดีย ถ่ายทอดสู่เปอร์เซียและเผยแพร่เข้ามาสู่จีนเจียง จากนั้นเป็นที่นิยมแพร่หลายในประเทศจีนในเวลาต่อมา ผีผาห้าสายเป็นผีผาในยุคที่เดินทางมาตามเส้นทางสายไหม จากอินเดียผ่านเปอร์เซีย เข้าสู่ดินแดนประเทศจีนตอนกลาง จากนั้นเผยแพร่สู่ตอนใต้ รวมทั้งประเทศต่าง ๆ (เมฆม สอดส่องฤช, 2554, น. 204-205)

3. ประเทศอินโดนีเซีย

ในประเทศอินโดนีเซียปรากฏภาพสลักลักษณะคล้ายรูปพิณ Rabab ที่ระเบียงมหาสถูปโบโรบูดูร์ บริเวณภาคกลางของเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างศิลปะของชาวกลางและศิลปะอินเดีย มหาสถูปโบโรบูดูร์ สร้างขึ้นในสมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ราวพุทธศตวรรษที่ 13 เนื่องจากมีความศรัทธาในพุทธศาสนา มหายาน นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าพุทธศาสนา มหายานเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้พร้อม ๆ กับศาสนา พราหมณ์ ฮินดู ดังนั้นในเกาะชวาจึงปรากฏศาสนสถานของศาสนาพุทธมหายาน ได้แก่ มหาสถูปโบโรบูดูร์ และวัดเซวู

ส่วนศาสนาพราหมณ์ ฮินดู มีปรัมบานัน เทวสถานในศาสนาฮินดูที่ใหญ่ที่สุดในประเทศอินโดนีเซีย ทั้ง 2 ศาสนา มีความใกล้เคียงกัน ในศาสนาพุทธมหายานนับถือพระโพธิสัตว์ซึ่งมีพลังอำนาจแบบเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ฮินดู

ภาพที่ 13 มหาสถูป โบโรบูดูร์ เกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย

ภาพที่ 14 เทวาลัยปรัมบานัน จาก ศรีวิชัยในสุวรรณทวีป (น. 48), โดย อมรา ศรีสุชาติ, 2557, กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

W. F. Stutterheim (วิลเลียม เฟรเดอริก สตัดท์เทอร์ไฮม์) นักโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ได้ศึกษาวัดต่าง ๆ ในชวากลาง กล่าวว่า มหาสถูปโบโรบูดูร์เป็นตำราศาสนาพุทธมหายานที่น่าทึ่งและน่าเลื่อมใสอย่างสูงที่สั่งสอนกันที่มหาวิทยาลัยนาลันทาในเบงกอล สลักของประติมากรรมก็เป็นตามแบบคลาสสิกของอินเดียสมัยคุปตะ แต่ภาพสลักหินไม่เป็นแบบอินเดียเลยหากเป็นแบบชวาและแสดงให้เห็นภาพชีวิตและขนบธรรมเนียมแบบชวา ศิลปินชวาเอาแบบอย่างอินเดียมาใช้แต่นำมาเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับประเพณีของตนเอง (อ้างถึงใน ดี.จี.อี. ฮอลล์, 2526, น. 62)

ลักษณะที่โดดเด่นของมหาสถูปโบโรบูดูร์คือที่ผนังระเบียงจะประดับด้วยแผ่นหินสลักหินตำมหาสถูปโบโรบูดูร์ นอกจากเล่าเรื่องพระสูตรมหายาน พิธีกรรมตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คนในเกาะชวาตอนกลางแล้ว ยังปรากฏภาพเครื่องดนตรีมากมาย ได้แก่ กลอง ฉาบขนาดเล็กและใหญ่ ขลุ่ย เครื่องสาย 5 ประเภท ได้แก่ lute bar zither vina harp และแตร จากข้อมูลของยูเนสโกที่สำรวจแหล่งมรดกโลกโบโรบูดูร์ทางดนตรี พบว่า แผ่นหินสลักหินตำที่ผนังระเบียงมหาสถูปโบโรบูดูร์ปรากฏภาพเครื่องดนตรีหลายร้อยชิ้น ที่แกะสลักไว้บนแผ่นหินสลักหินตำของโบโรบูดูร์ มีมากกว่า 40 ชิ้น แสดงว่าโบโรบูดูร์อาจเป็นหนึ่งในศูนย์กลางดนตรีของโลกในพุทธศตวรรษที่ 13 ภายใต้ราชวงศ์ไศเลนทร์ การศึกษาโดยมูลนิธิปัทมา ซาดา สวารักันทารา พบว่าภาพเครื่องดนตรีที่ปรากฏตรงที่ระเบียงโบโรบูดูร์ ส่วนใหญ่ไม่พบอยู่ในชวาแล้ว แต่ปัจจุบันพบใน 34 จังหวัดของอินโดนีเซีย ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับเครื่องดนตรีของประเทศต่าง ๆ ที่ยังมีให้เห็นอย่างน้อย 40 ประเทศ (Unesco, 2021)

ภาพที่ 14 ภาพสลักนัคนดนตรีตีตพิน

บทสรุป

พิน Rabab ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้จะไม่ปรากฏหลักฐานที่ชี้ชัดว่า พิน Rabab แพร่กระจายมาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในพุทธศตวรรษที่เท่าไร แต่ร่องรอยที่ปรากฏมีลักษณะคล้ายกัน เกิดขึ้นในยุคสมัยที่ใกล้เคียงกัน จึงเป็นภาพสะท้อนถึงอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในช่วงราชวงศ์โมริยะและราชวงศ์คุปตะเป็นช่วงที่มีความเคลื่อนไหวในด้านการเมืองการปกครอง การค้าขาย และศาสนาเป็นอย่างมาก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางศิลปวัฒนธรรม เกิดการหยิบยืมแลกเปลี่ยน เลือกรับ พัฒนาจนเกิดเอกลักษณ์ทางดนตรีเป็นของอาณาจักรของตนเอง

ด้านการเมืองการปกครอง ในยุคอินเดียสมัยจักรวรรดิ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (320-185 ปีก่อนคริสต์ศักราช) พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชกษัตริย์ของกรีกเข้ามายึดครองอินเดียภาคตะวันตกเฉียงใต้ (ในราว 326 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ทำให้มีการเปิดเส้นทางการค้าระหว่างอินเดียกับตะวันตกทั้งทางบกและทางทะเล และในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชก็มีความเข้มแข็งได้พัฒนากองทัพแบบกองทัพกรีก มีการรวบรวมอาณาจักรต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายให้เป็นปึกแผ่น นอกจากนั้นพระเจ้าอโศกมหาราชยังรับพระกษัตริย์ของพระเจ้าเชลวคัสที่ 1 จนนต้องยกดินแดนในอัฟกานิสถานบางส่วนให้ จึงเป็นสมัยที่มีอาณาเขตกว้างขวาง จากปัจจัยด้านการเมืองการปกครองทำให้

มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับอัฟกานิสถาน เปอร์เซีย ซีเรียตลอดจนเอเชียตะวันตกที่อยู่ในความปกครองของกรีกและในสมัยพระเจ้ากนิษกะแห่งราชวงศ์กุษาณะ ได้ปกครองบริเวณอัฟกานิสถานและอินเดียตะวันตกเฉียงใต้ทั้งหมด

ด้านศาสนา ร่องรอยที่พบจากโบราณสถานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของประเทศไทย เวียดนาม และอินโดนีเซีย เป็นโบราณสถานที่มีอายุที่ใกล้เคียงกัน อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 ล้วนเป็นโบราณสถานที่เกิดจากผู้ปกครองอาณาจักรที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนามีการรับพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาตั้งแต่เมื่อครั้งในสมัยพระเจ้าโคทมหาราชคือราวปลายพุทธศตวรรษที่ 3 พุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง และได้แผ่ออกไปนอกประเทศอินเดียจำนวน 9 เส้นทาง หนึ่งในเส้นทางการเผยแผ่พุทธศาสนา คือ ดินแดนสุวรรณภูมิ ปัจจุบันคือ ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน เช่น พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เป็นต้น มากับเส้นทางการค้าขาย โดยพระเจ้าโคทมหาราชกษัตริย์แห่งราชวงศ์โมริยะ เป็นสมัยที่อินเดียมีความเจริญมาก ได้ทรงโปรดส่งพระโสณะและพระอุตตระมาเผยแผ่พุทธศาสนาถึงดินแดนสุวรรณภูมิ ทำให้นักปราชญ์ทางศาสนาพุทธทั้งหลายจากประเทศอินเดียไปอาณาจักรอื่น ๆ และจากอาณาจักรอื่นมาสู่ประเทศอินเดีย และในสมัยพระเจ้ากนิษกะแห่งราชวงศ์กุษาณะ พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจึงทำให้เกิดศาสนาพุทธนิกายมหายาน มีการส่งสมณทูตไปเผยแผ่พุทธศาสนาที่เอเชียกลาง และเผยแพร่อีกไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเส้นทางการค้ามายังจีน มองโกเลีย อีเบต และญี่ปุ่น ซึ่งราชวงศ์กุษาณะกับราชวงศ์ฮั่นมีความสนิทสนมกันทำให้พุทธศาสนานิกายมหายานแพร่กระจายไปทั่วแผ่นดินจีน ขณะเดียวกันจีนยังมีอิทธิพลกับประเทศเวียดนาม ดังนั้นศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนาที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการแพร่กระจายวัฒนธรรมของอินเดีย เป็นการรับเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ราชวงศ์ฮั่นจึงเป็นสมัยที่มีความเจริญ

ด้านการค้าขายเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เนื่องด้วยมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติในบริเวณที่เป็นเมืองท่า หรือเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้า บางครั้งการค้าขายก็เป็นเหตุผลทางการเมือง การทำสงครามเพื่อขยายอิทธิพล โดยเข้ายึดครองบริเวณที่เป็นแหล่งที่มีความเจริญ มีสินค้าที่เป็นที่ต้องการ ช่วงชิงความเป็นใหญ่สำหรับศูนย์กลางการค้าจะเกิดในบริเวณรอบ ๆ ชายฝั่ง บริเวณที่มีการค้าเจริญรุ่งเรืองก็จะมีการพัฒนาเป็นรัฐ ชุมชนที่มีพ่อค้าที่มั่งคั่งร่ำรวยก็จะสนับสนุนอุปถัมภ์ศาสนา และวัฒนธรรม มีการสร้างศาสนสถาน อีกทั้งการค้าขายก็มีได้มีแต่เพียงพ่อค้าเท่านั้นที่ทำการค้าแต่ยังมีคนในชนชั้นสูง แม้แต่กษัตริย์ก็ยังมีการค้าเช่นกัน

สำหรับเส้นทางที่ทำให้อินเดียเข้ามาติดต่อค้าขายกับจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้เส้นทางมาทางอ่าวเบงกอลผ่านช่องแคบมะละกา ช่องแคบซุนดา การเดินทางค้าขายเมื่อเดินทางมายังเมืองท่าแล้วจะมีการตั้งถิ่นฐานและเปิดเป็นศูนย์การค้า การค้าเป็นไปในลักษณะการแลกเปลี่ยน วรรณะไวศยะเป็นวรรณะที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นวรรณะที่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นนอกจากการเดินทางค้าขายแล้วยังเป็นตัวกลางที่ทำให้พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สินค้าที่นำมาค้าขายส่วนหนึ่งเป็นสินค้าที่เกี่ยวกับความเชื่อและพุทธศาสนา ดังนั้นศาสนสถานจึงอยู่ในเส้นทางที่มีการค้า

จากปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง ด้านศาสนา และด้านการค้าขายจึงทำให้สันนิษฐานได้ว่า Rabab ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประจำชาติของอัฟกานิสถานได้แพร่กระจายมายังอินเดีย และส่งต่อมาทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างไร ซึ่งภาพประติมากรรมในพุทธศาสนาคือหลักฐานทางโบราณคดีชิ้นสำคัญที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้ในปัจจุบัน Rabab ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะสูญสิ้นไป ไม่มีการ

สืบทอดส่งต่อมายังปัจจุบันก็ตาม ปัจจุบัน Rabab ได้ถูกสร้างขึ้นเลียนแบบของเก่าโดยอ้างอิงจากประติมากรรมที่พบ ทำให้ Rabab ได้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2558). *ศาสนาในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- กำจร สุนพงษ์ศรี. (2558). *ประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดีย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2535). วัฒนธรรมอินเดียในดนตรีไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น *ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมดนตรีไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 23*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2548). *ดนตรีอินเดีย*. กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟ พรินท์ จำกัด.
- ฮอลล์ ดี.จี.อี. (2526). *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1 [A History of South-East Asia]* (วรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ, แปล). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนิศ อยุธยา. (2498). *ดนตรีในพระบรมมหาราชวัง*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- พูนพิศ อมาตกุล. (2535). ภาพรวมของดนตรีในกลุ่มประเทศเอเชียอาคเนย์. ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น *ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมดนตรีไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 23*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เมฆม สอดส่องภุช. (2554). *ดนตรีจีนและเพลงจีน*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- วัลภา ขวัญยืน พชรินทร์ สุขประมุข และ แสงจันทร์ ไตรเกษม (ผู้เรียบเรียง). (2535). *ดุริยางค์สถานศิลป์*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). *สุวรรณภูมิต้นกระแสประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- สุภัทรดิศ ดิสกุล, หม่อมเจ้า. (2553). *ประวัติศาสตร์เวียดนาม* (พิมพ์ครั้งที่ 6). นนทบุรี: มติชนปากเกร็ด.
- เหรียญกษาปณ์และเงินตราโบราณ. (2555). *เงินอาณาจักรทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12-16)*. ค้นคืนจาก <http://skyline2526.blogspot.com/2012/12/12-16.html>
- อมรา ศรีสุชาติ (ผู้เรียบเรียง). (2557). *ศรีวิชัยในสุวรรณทวีป*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- อาณัติ อนันตภาค. (2558). *ประวัติศาสตร์เวียดนาม*. กรุงเทพมหานคร: วิชั่น พรีเมส.
- Miner, A. (1997). *Sitar and Sarod in the 18th and 19th Centuries*. Delhi: St. Motil Banarsidass Publishers Private Limited
- Morton, D. (1976). *The Traditional Music of Thailand*. Oakland, CA: University of California Press.
- Tamori, M. (2008). The Transformation of Sarod Gharana: Transmitting Musical Property in Hindustani Music. *SENRI ETHNOLOGICAL STUDIES*, 71, 169-202. DOI: 10.15021/00002617
- Trần Kỳ Phương, Võ Văn Thắng and Peter D. Sharrock. (2018). *Vibrancy in Stone: Masterpieces of the Danang Museum of Cham Sculpture*. 1st ed. Thailand. Sirivatana Interprint Public Co., Ltd

Tripadvisor. Ajanta, india. [Image on internet]. (2017). [updated 2017 April; cited 2022 October 14].

Retrieved from <https://shorturl.asia/5LcQj>

Unesco. Exploring Borobudur World Heritage Site through Music [Internet]. (2021). [updated 2021 July 5; cited 2021 September 2]. Retrieved from <https://bit.ly/32TcbcD>